

Методичні засади підготовки учителів трудового навчання у Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – на початку XX століття

Анотація. У статті розкрито зміст методичних засад підготовки вчителів трудового навчання в Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – на початку XX століття. Здійснено огляд системи навчання ручної праці, розробленої К. Цирулем, висвітлено зміни, внесені до програми викладачами інституту, окреслено методичні основи викладання навчальних дисциплін.

Ключові слова: ручна праця, вчитель ручної праці, Глухівський учительський інститут, методичні засади, підготовка вчителів.

Abstract. The content of methodological bases of labor training teachers at Hlukhiv teachers' institute in the late XIX – early XX centuries is revealed in the article. The review of manual labor training system by K. Tsyryulis carried out and changes in the curriculum of the institute are highlighted. The methodological bases of teaching educational disciplines are determined.

Keywords: handiwork, Handiwork teacher, Hlukhiv Teachers Institute, methodical foundations, teacher training.

Постановка наукової проблеми. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка був першим закладом вищої освіти, який наприкінці XIX століття розпочав підготовку учителів трудового навчання. Окремі аспекти становлення технологічної освіти в Україні досліджували Д. Тхоржевський, О. Коберник, М. Чепіль, А. Федорович, В. Гаргін. Водночас слід відзначити, що зміст методичних засад викладання предмета «Ручна праця» в Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – на початку XX століття ще не був предметом спеціальних наукових досліджень учених.

Метою статті є короткий огляд системи навчання ручної праці у названому закладі вищої освіти та виявлення методичних аспектів викладання фахових навчальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. В основу занять ручною працею в Глухівському учительському інституті була покладена система навчання, розроблена К. Цирулем, яка мала предметне призначення і передбачала виготовлення за зразками або моделями закінчених, практично корисних у селянському побуті предметів із деревини, що варіювались за ступенем складності.

Метою системи викладання ручної праці, розробленої К. Цирулем, був загальний розвиток учнів, а завданнями – виховання працьовитості, розвиток м'язів рук, окоміру, ознайомлення з властивостями матеріалів і різними інструментами. «Удовлетворение стремления к деятельности и творчеству, развитие воли, глаза, руки и вообще внешних чувств, любви и охоты к физической работе – вот ближайшая польза от обучения ручному труду» [3, с. 11]. Система навчання ручної праці передбачала широке застосування креслень замість моделей, включення початкових робіт по металу, встановлення методично обґрунтованої послідовності оволодіння інструментами при виконанні операцій у процесі виготовлення виробів, пояснення та систематичний контроль учителя за ходом роботи учнів.

Викладання ручної праці в Глухівському учительському інституті передбачало проведення занять з таких фахових предметів:

- 1) практичні заняття в майстерні (23 години на тиждень);
- 2) технічне креслення (6 годин на тиждень);
- 3) теоретичні заняття з історії та методики ручної праці та з механічної технології дерева і металу (1 година на тиждень) [4, с. 12].

Практичні заняття в майстерні полягали у виготовленні колекції виробів з дерева і металу, які виконувались у суворо визначеній послідовності за ступенем складності їх виготовлення. Роботи проводилися як за запропонованими кресленнями, виданими майстернею ручної праці С-Петербурзького учительського інституту, Лейпцігською семінарією ручної праці, Паризькою школою ручної праці, так і за оригінальними кресленнями та ескізами, розробленими самими учнями. «Такою связь ручного труда с рисованием следует считать очень полезной, в видах развития в учениках стремления к изящному» – вважали основоположники ручної праці [3, с. 12].

Форма організації діяльності вихованців була суто індивідуальна. Під час виконання робіт велика увага приділялася дотриманню послідовності у виготовленні виробу, відповідності його кресленню та самостійності роботи учнів. Ознайомленню вихованців з кожним новим видом інструментів і прийомами їх використання передували унаочнені пояснення викладача. Серед основних критеріїв оцінювання якості виробів з дерева та металу було дотримання «точности и правильности в размерах и разнообразия и изящества в формах» [4, с. 23].

Курс практичних занять учнів в майстерні по дереву викладався протягом двох років навчання та передбачав виконання столярних, токарних, ложкарних, різьбярських та бондарних робіт. На третьому році навчання відбувалися роботи по металу – ковальські, слюсарні, токарні, жерстяні, мядніцкі та давильні. Прийоми і вправи робіт по дереву і металу засвоювалися вихованцями під час виготовлення практично-корисних виробів, актуальних для потреб і характеру певної місцевості – предметів домашнього вжитку, навчальних посібників тощо.

Як показав досвід роботи інституту, розширення переліку виробів, пропонованих для виготовлення вихованцями Глухівського учительського інституту, було педагогічно доцільним. Адже вносячи у викладання ручної праці відсутній раніше елемент корисності і в той же час не порушуючи самої ідеї предмета, таке доповнення переслідувало не утилітарні, а передусім педагогічні цілі. Було помічено, що вихованці інституту більш охоче і старанно почали відвідувати уроки ручної праці і з цілковитим розумінням ставилися до робіт, що помітно позначалося на якості виготовлених ними виробів [2, с. 22].

Теоретичні заняття з історії та методики ручної праці планувалися для вихованців 3 класу. На них вихованці ознайомлювалися з педагогічним значенням ручної праці як загальноосвітнього предмета, зі змістом навчального предмета «Ручна праця», цілями та методичними вказівками щодо його викладання і облаштування майстерні [5, с. 12]. Частина цих занять була присвячена ознайомленню учнів з поглядами видатних педагогів на ручну працю, з досвідом практичної діяльності передових учителів ручної праці, історією та сучасним становищем викладання предмета «Ручна праця» в різних державах Європи і Росії, а також огляду фахової літератури.

На теоретичних заняттях з механічної технології дерева вихованцям повідомлялися найважливіша інформація про властивості дерева та способи її обробки, інструменти, що використовуються для цього. Програма навчальної дисципліни передбачала розгляд таких питань: будова деревини, технічні властивості деревини, її вади, формозмінюваність, просушування, породи деревини, сорти лісу, допоміжні інструменти та пристосування, що використовуються при обробці деревини, її різання, розпилювання, розколювання деревини, стругання, свердління, довбання, точіння, згинання деревини, з'єднання частин деревини, її склеювання, остаточна обробка дерев'яних виробів [4, с. 24].

Навчання вихованців Глухівського учительського інституту технічного креслення мало на меті набуття вмінь виготовляти оригінальні креслення для курсу ручної праці, а тому відбувалося в тісному зв'язку з практичними роботами з ручної праці. Зміст технічного креслення як навчального предмета становили головні засади геометричного, технічного та проєкційного креслення [1, с. 160].

До випускного іспиту вихованці інституту мали підготувати в послідовному порядку комплект виробів з деревини та металу за зразками, встановленими згідно з навчальною програмою. Зроблені кожним вихованцем вироби зберігалися в складі або в музеї ручної праці і по закінченні курсу видавалися йому у власність. Найбільш досконалі зразки залишалися при інституті й зберігалися в педагогічному музеї [2, с. 23].

Висновки. Отже, методика підготовки майбутніх учителів ручної праці у Глухівському учительському інституті базувалася на таких загальнодидактичних принципах: науковості, систематичності і послідовності, доступності навчання, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності, наочності навчання, міцності засвоєння знань, умінь і навичок тощо. Вважаємо, що зазначені аспекти методичних засад предмета «Ручна праця» у Глухівському учительському інституті наприкінці XIX – на початку XX століття з успіхом можна застосовувати в сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Список використаних джерел:

1. Министерские распоряжения. Инструкция для руководства при организации и ведении

преподавания ручного труда в учительских институтах и семинариях (Утверждена г. Министром народного просвещения 9 мая 1896 г.).

2. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии Глуховского Учительского Института и Учительских Семинарий за 1910 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№86. 1911.

3. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий за 1891 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№86. 1892.

4. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1897 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№86. 1898.

5. Отчет попечителя киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1898 год. Киев: Типо-Литография Высочайше утвер. Товарищ. И. Н. Кушнерев и Ко. Киевское отделение, Бибиковский бульвар, д.№86. 1899.